

De Pelgrimsschelp - samenwerkingsproject levensbeschouwing Nederlands in mavo 4 op Walewic mavo te Waalwijk

Auteur: Bill Banning

Eind vorig schooljaar kwam de vraag vanuit de schoolleiding of ik Mavo 4 les wilde geven. Jarenlang was daar geen les gegeven wegens ziekte van een collega. Mijn eerste reactie was: niet doen, want die leerlingen zijn totaal gefocused op schoolonderzoeken en eindexamen. Na aandringen van de directie vroeg en kreeg ik de ruimte om aansluiting te zoeken bij het eindexamenprogramma. Mijn stelling was dat 'mijn' vak op de een of andere manier direct diende bij te dragen aan datgene waarop de leerlingen zich terecht concentreren.

Mogelijkheden zag ik zelf wel bij Nederlands en geschiedenis. Wie weet zou de sectie Nederlands geïnteresseerd zijn om samen een boek te lezen dat voor beide vakken hout snijdt. Tot mijn verbazing en blijdschap bleek het idee daar goed aan te slaan. Sterker nog, mijn collegae Nederlands Ria Appelman en Steffie Schellinger hadden al jaren plannen in die richting. Twee jaar terug had een leerling een boek gelezen dat hen bijzonder aansprak: De Pelgrimsschelp van Frances Temple. Een boek vol met symboliek, levensbeschouwelijke en godsdienstige onderwerpen en motieven.

Het bleek dat zij dit boek graag in de les met de leerlingen wilden lezen, maar dat vooralsnog geld ontbrak om het aan te schaffen. Op mijn vraag of zij een gezamenlijk leesproject Nederlands en levensbeschouwing wilden opzetten reageerden zij zonder enig voorbehoud direct instemmend. Vooral toen bleek dat op kosten van mijn sectie de boeken konden worden aangeschaft.

Na enig uitwerken van de plannen ging het voorstel terug naar de directie die bijzonder verheugd reageerde. Niet alleen stond levensbeschouwing weer op het rooster, maar vooral de inhoudelijke samen- en wisselwerking sprak zeer tot de verbeelding. Identiteit dwars door de school heen, dat leek hen niet slecht. Hieronder volgt een aantal impressies van het verdere verloop van dit samenwerkingsproject.

Contacten met diverse secties

De sectie Nederlands stelt voor dat levensbeschouwing fungeert als motor en als eindverantwoordelijke van dit nieuwe samenwerkingsproject voor Mavo 4. Vanuit deze sectie zal het gebeuren dan ook worden gecoördineerd.

De docente Engels was ook in Santiago de Compostella geweest en is vanuit haar vakgebied ook geïnteresseerd in dit samenwerkingsproject. Naar aanleiding van de jaarlijkse reis met Mavo-4 leerlingen naar Engeland komen via Chaucer ook soortgelijke motieven aan bod. Vorige jaren legden veel leerlingen briefjes met wensen op het altaar in Canterbury, een ritueel dat ook in de Pelgrimsschelp een belangrijke rol speelt. Want daar moeten de 2 jeugdige hoofdpersonen een verzegelde brief met zonden naar het altaar van Santiago de Compostella brengen en daar om zegen bidden. Ook proberen we de Engelse tekst van De Pelgrimsschelp te pakken te krijgen om een stuk van het boek in het Engels te lezen.

De directeur was toevallig (?) deze zomer in Santiago geweest. Ze toonde zich graag bereid het project in de eerste les te introduceren bij de leerlingen, mede vanuit haar eigen reiservaringen. Dit persoonlijke relaas sprak de leerlingen goed aan en zette de toon voor een stuk interesse en inzet.

Het boek De Pelgrimsschelp bevat veel historische aspecten. De eeuwwisseling (1299), kruistochten, pelgrimage, maatschappelijke inrichting in 3 standen en de geleidelijke veranderingen daarbinnen, de leefwijze, de geloofsbeleving indertijd van christenen en moslims. Met de docenten Geschiedenis is daarover al veel informeel overleg geweest. De veranderingen in het maatschappelijk bestel (o.a. verstedelijking) zijn in zekere zin analoog

aan het eindexamenonderdeel maatschappelijke veranderingen in de 20-ste eeuw. Verderop komt nog een boeiend werkstuk van vorig jaar ter sprake dat in de lijn ligt van dit project. Wel heel toevallig behoort Spanje bij aardrijkskunde tot de eindexamenonderdelen. Met de betrokken docent is afgesproken dat m.b.t. de raakvlakken met zijn vakgebied met hem overlegd en zo nodig advies ingewonnen wordt.

Wat opvalt is dat zeker ook dankzij de korte lijnen op deze kleine school veel leerkrachten zich geïnteresseerd tonen in het boek en dit project. Verschillende docenten hebben te kennen gegeven het boek ook zelf te willen lezen.

Een vèr-ruimend levensbeschouwelijk perspectief

Er komen in dit boek een schat van godsdienstige en levensbeschouwelijke onderwerpen aan bod. Niet alleen is pelgrimage bij uitstek een levensbeschouwelijk thema, maar de Middeleeuwen zijn - zoals bekend verondersteld mag worden - een bij uitstek godsdienstige periode. Nadrukkelijk christelijk gekleurd, maar door de ontmoeting met de islam (via de kruistochten en de Moren) ook ver-ruimend: dialoog, overstijgen van eigen perspectief. Het lijken wel de eindtermen voor een multiculturele samenleving. En ook hier geldt: - toen evenzeer als nu - onbekend maakt onbemind. Vandaar dat dit boek ons een goede mogelijkheid lijkt om te werken aan algemene en levensbeschouwelijke verdieping. In dit opzicht zal dit boek voor veel leerlingen als een openbaring kunnen werken.

Voor de betrokken leerkrachten is het een unieke mogelijkheid om de eigen vakgrenzen te overstijgen en kennis te nemen van elkaars inhoudelijkheid en werkwijzen: een kruisbestuiving met hopelijk een flinke dosis heterosis-effect. In dat opzicht valt dit samenwerkingsproject ook te kenschetsen als een pelgrimage: samen optrekken om 'heilige (onderwijs)doelen' te bereiken.

Globale werkwijze voor dit samenwerkingsproject NL-levensbeschouwing

Er wordt een rooster gemaakt met daarin per week 1 les vanuit levensbeschouwing en 1 les vanuit Nederlands. Het boek bestaat uit 32 hoofdstukken. Vooralsnog kiezen we voor 1 les per 2- 3 hoofdstukken. De hoofdstukken worden deels in de les, deels thuis gelezen. We werken aan de hand van een werkpapier met daarop de opdrachten voor de betreffende les. Na de intensieve leescyclus zal bij het vak Nederlands een leesverslag van het boek gemaakt dienen te worden. Uiteraard volgens de geldende eisen van het Eindexamenprogramma. De gegevens van de werkbladen en de gesprekken in de klas zullen daarbij uiteraard van grote hulp zijn.

Bij het vak levensbeschouwing zullen de leerlingen een verslag dienen te maken van de specifiek levensbeschouwelijke zaken die in het boek aan de orde komen. Daarnaast kan gevraagd worden een en ander nader uit te zoeken.

Dit laatste kan verschillende richtingen uitgaan. In goed overleg met de docent levensbeschouwing kan men kiezen voor een nadere uitwerking vanuit aardrijkskunde (Santiago binnen Spanje), vanuit geschiedenis (deze pelgrimage door de eeuwen heen, ontstaan en ontwikkeling, eventueel interview met iemand die zo'n reis heeft ondernomen), vanuit de talen Engels of Frans: bijv. een tekst die op de een of andere manier te maken heeft met het thema pelgrimage. Uiteraard in goed overleg met vakdocenten.

Werkpapier algemeen

De leerlingen zullen het boek gedeeltelijk onder leestijd en gedeeltelijk thuis lezen.

Voor de verwerking van de inhoud en de verslaggeving van de opgedane inzichten zullen ze werkbladen moeten invullen en bijhouden. De leerlingen mogen hierbij 2 aan 2 werken. Wel dient ieder zijn eigen werkbladen in te vullen.

Werkpapier concreet

Het werkpapier bevat o.a. de volgende onderdelen:

Een samenvatting van het betreffende hoofdstuk.

Wat sprak je aan, resp. wat vond je opvallend?

Van welke dingen kun je zeggen dat ze in deze tijd ook aan de orde zijn?

Over welke personen gaat het hoofdstuk? Met steeds één volledige zin als karakteristiek van die persoon.

Wat voor specifieke zaken komen aan bod? Te denken valt aan informatie op godsdienstig gebied, informatie over taal, informatie over cultuur (bijv. kerkenbouw).

Alle werkbladen bewaren de leerlingen zelf in een snelhechtmapje. Dit mapje dienen ze elke les bij zich te hebben.

Na het lezen van het boek

Nederlands: nu het werkmateriaal verzameld is, kan het leesverslag gemaakt worden. Dit leesverslag dient ieder individueel te maken (thuis). Met behulp van de gemaakte aantekeningen kan dit geen probleem meer zijn.

Levensbeschouwing: de leerlingen maken een keuze uit een aantal levensbeschouwelijke en/of godsdienstige onderwerpen. Zo'n onderwerp werken ze nader uit in de vorm van een werkstukje. Daarnaast komt er ook een overhoring over de genoemde onderwerpen. Men dient daarin dus globaal thuis te zijn.

De reis naar Canterbury vanuit de sectie Engels valt ook binnen deze categorie. Een leuke en diepzinnige anekdote die docente M. Ball vertelde was dat leerlingen grif briefjes schreven om op het altaar te laten leggen en zo aan God aan te bevelen. Een vorm van overgave aan een hogere macht... die blijkbaar ook nog onze jeugd aanspreekt. Maar daarvan getuigt ook onze Paaskaars op school: leerlingen vragen regelmatig of die aangestoken mag worden vanwege een bepaalde intentie. M.n. in rouwsituaties: blijkbaar is de confrontatie met lijden, verdriet en overlijden een grens-ervaring, die de Sehnsucht naar hogere machten oproept.

Een voorbeeld avant la lettre: inmiddels oudleerlinge Insaf Deveci heeft in het kader van een schoolonderzoek geschiedenis vorig jaar een werkstuk gemaakt over bedevaarten binnen islam en christendom. Eerst wilde ze het alleen over de bedevaart naar Mekka doen, maar op verzoek van docent Ton de Groot nam ze er ook de christelijke evenknie bij. Eerst met een zekere tegenzin, maar gaandeweg de rit (pelgrimage!) raakte ze meer enthousiast. Het werd haar duidelijk dat de concrete uitvoering weliswaar verschillend was, maar dat de spirituele motieven grotendeels overeenkwamen. Dat sprak haar zeer aan. En zo werd het maken van dit werkstuk voor haar een levensbeschouwelijke ervaring pur sang, een prachtig leermoment, een zoektocht met een onvermoed positief einde.

Dit laat zien dat je als docent niet te snel moet toegeven aan de eigen inzichten van de leerling: het wordt pas een zoektocht en een leerervaring als de leerlingen over de eigen grenzen heen leren kijken. En is dat ook niet een doel van pelgrimeren?

Zomaar een paar stukjes uit het boek

In het boek de Pelgrimsschelp staan talloze passages waarop de hoofdpersonen Eleonor en Thomas hun denken, doen en laten veranderen, omdat ze door gesprekken en ervaringen anders over het leven en over andere mensen zijn gaan denken.

De vervolging van de Katharen in Zuid-Frankrijk door de katholieke Kerk, waarover de kathaarse herder Pierre vertelt, doet Eleonor beseffen dat het nog niet zo gek was dat Vader Gregory alles in het werk stelde om in hun eigen dorp de vrede te bewaren tussen de fanatieke geloofsleerlingen van frater Paulus (de penitenten / boetelingen) en de gewone gelovigen van Vader Gregory (p.165 en p.16, 21-22).

Door de lange reis leren Eleonor en Thomas elkaar ook beter kennen: 'Elenor begon in te zien dat Thomas een levendige, nieuwsgierige en geduldige geest heeft.' (p.189).

Op het einde van het boek peinst Eleonor: 'Ze dacht aan vader Gregory en Carla en zag ze samen voor het vuur zitten, en vroeg zich af of ze zouden moeten lachen om haar andere gevoelens ten aanzien van Thomas' (p.233).

Verdere gegevens

- Het boek 'De pelgrimsschelp' is geschreven door Frances Temple en een uitgave van Lemniscaat, Rotterdam 1995.
- Voor ieder leerjaar staat er 1 uur levensbeschouwing op het rooster. Zelf gaf ik al les aan leerjaar 1, 2 en 3.
- Ik werd min of meer geïnspireerd door de 2 uitgaven van 'Identiteit in de vakkenlijn' voor zowel Geschiedenis als Nederlands, die door het ABKO i.s.m. het SLO ontwikkeld zijn voor de Tweede Fase. Deze projecten zijn m.i. ook prima aanleidingen om eens met andere secties te gaan praten over samenwerking.
- School en Godsdienst 1999, nummer 4 besteedt er een heel themanummer aan onder de titel 'Als leven reizen is.'
- In Zuid-Spanje zijn theologische scholen waar joden, moslims en christenen eendrachtig samenwerken. De student Etienne (vanaf p.82) wil de taal van de ongelovigen gaan leren en 'het woord van God en de gedachtegang van de christenen in het Arabisch vertalen, zodat het volk van de Islam er kennis van kan nemen'. Dat kan niet in Parijs, want dan word je 'als een spion en een ongelovige behandeld'. Hij moet naar Spanje om Arabisch te kunnen leren. In Toledo, in Zuid-Spanje. Arabische en christelijke geleerden studeren daar samen. Er zijn ook joodse geleerden. Ze werken allemaal samen om teksten te vertalen.
- Vanaf p.171 komt 'De Saraceen' Hassad ter sprake, hetgeen boeiende dialogen oplevert tussen islam en christendom.
- Bepaalde passages lenen zich goed voor een dramatische vertelling.
- De student Etienne en Thomas proberen elkaar te overreden om bij elkaar te blijven: 'Ga met ons mee naar Compostella', drong Thomas aan. 'Weet je nog van mijn zoektocht, Thomas? Om meer over de islam te weten te komen en de wereld van de Arabieren? Misschien, Thomas, hebben we wel dezelfde zoektocht. Waarom kom jij niet met mij mee?' (p.189).
- Een heel mooi stukje tekst is ook wanneer Thomas Eleonor zoekt als deze verdwaald is: 'Hij bad, maar was er zich in zijn wanhoop van bewust dat hij misschien wel een god verzon voor zijn eigen behoefte, en toen hij daar geen antwoord bij vond, besepte hij dat zijn zoektocht zijn gebed moest zijn'. Dit geldt niet alleen voor dit zoeken naar Eleonor, maar is tegelijkertijd een metafoor voor onze levensweg.'
- In De Pelgrimsschelp komt dit ook mooi aan bod. Vader Gregory beschrijft het doel van de pelgrimstocht niet alleen als een middel om de zonden uit te boeten en vergiffenis te krijgen, maar ook 'als een voorbereiding op het werk dat jullie zullen moeten doen als jullie hier weer terug zijn'. En wel in het kader van de (maatschappelijke) veranderingen die er aan staan te komen: 'Op reis zijn is een manier om iets te ontdekken over veranderingen. Praat met mensen. Kijk eens hoe het bestuur werkt in andere plaatsen en wat verstandige edelen met hun horigen en pachtgoed doen. Als je goede ideeën ziet, zou het geen kwaad kunnen zulke dingen eens met Ellie te bespreken' (p.41-42).